

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Кафедра цивільно-правових дисциплін і трудового права
імені професора О. І. Процевського

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач відділу аспірантури
і докторантури
Разуменко І.В.
«30» серпня 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ПРАВОВА ГЕРМЕНЕВТИКА

рівня вищої освіти третій (освітньо-науковий) рівень

галузі знань 08 Право

спеціальності 081 Право

освітня програма 081 Право

Шифр за навчальним планом 1.6

Робоча програма розроблена на підставі навчальної програми «Правова герменевтика», затвердженої на засіданні Вченої ради ХНПУ імені Г.С. Сковороди протокол від № 6 від «29» червня 2021 року.

Розробник програми: Денис Олександрович Новіков

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені проф. О. І. Процевського

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І. Процевського

Протокол від «27» серпня 2021 року № 1.

Завідувач кафедри

доктор юридичних наук, професор Москаленко О.В.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна / вечірня форма навчання	заочна форма навчання
Українська		2021-2022	2021-2022
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 08 Право (шифр і назва)	Вид дисципліни Обов'язкова (цикл науково-дослідної підготовки)	
	Спеціальність 081 Право		
Модулів – 1	Освітня програма 081 Право (шифр і назва)	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		1	
Загальна кількість годин – 90		Семестр	
	1,2	1,2	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1 самостійної роботи здобувача – 2	Рівень вищої освіти: <u>третій (освітньо-науковий) рівень</u>	Лекції	
		10	4
		Практичні, семінарські	
		20	8
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		60	78
		Індивідуальні завдання: 0 год.	
Вид контролю:			
		іспит	іспит

Інформація про викладача

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Правова герменевтика» є формування у здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» предметних компетентностей, системи знань, вмінь та навичок науково-дослідної підготовки в сфері правничих досліджень, пов'язаних із міждисциплінарним тлумаченням текстів нормативно-правових актів, судових рішень, наукових робіт.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Правова герменевтика» є:

1. Розглянути особливості герменевтичного підходу до праворозуміння та розкрити сутність та особливості правового мислення, як такого що нерозривно пов'язано з тлумаченням права і праворозумінням.

2. З'ясувати сутність правової герменевтики і розкрити її теоретичні та евристичні можливості як визначального методу інтерпретації у сфері юриспруденції, здійснивши аналіз змісту герменевтичної процедури в системі методу теоретико-правового дослідження;

3. Проаналізувати прийоми застосування правової герменевтики в дослідницькій роботі вченого-правника, навчитись використовувати інструменти правової герменевтики при здійсненні галузевих досліджень у межах трудового права, права соціального забезпечення, кримінального права, адміністративного права.

У результаті вивчення навчальної дисципліни відповідно до освітньо-наукової програми формуються програмні компетентності:

КК. Здатність розв'язувати комплексні наукові проблеми у галузі права, формувати концептуальні та методологічні знання у сфері юридичної науки, впроваджувати і примножувати загальнолюдські правові цінності, навчати правовим доктринам та принципам, на яких базується право, його тлумачення та особливості застосування.

ЗК 1. Здатність до оригінального, незалежного, самостійного та критичного мислення.

ЗК 2. Здатність здійснювати ефективне управління науковим дослідженням.

ЗК 3. Здатність визначати світоглядні, методологічні та соціокультурні основи наукових досліджень.

ЗК 4. Здатність використовувати інформаційні технології для проведення та апробації дослідження.

ЗК 7. Здатність дотримуватись академічної етики та академічної доброчесності.

ФК 1. Здатність аналізувати теоретичні та методологічні проблеми юридичної науки.

ФК 3. Здатність визначати та розв'язувати актуальні проблеми сучасної юридичної науки за напрямом дослідження.

ФК 4. Здатність оцінювати та аналізувати правові явища та правовідносини на дослідницькому рівні.

ФК 8. Здатність виявляти та критично оцінювати наукові та законодавчі колізії, що не відповідають реаліям правової дійсності.

ФК 10. Здатність до формування власної цілісної, логічної й обґрунтованої позиції щодо правової проблеми, її відстоювання та захисту.

3. Передумови вивчення дисципліни

Філософські фундації та етичні орієнтири конструювання наукових проектів, Проблеми правового регулювання приватних та публічних відносин.

4. Результати навчання за дисципліною

У результаті опанування змісту навчальної дисципліни здобувачі мають досягнути таких програмових результатів навчання:

ПРН 3. Знати методологію проведення наукового дослідження.

ПРН 5. Вміти визначити об'єкт і предмет досліджень, використовуючи гносеологічні та інші методологічні підходи до розв'язання наукових проблем у галузі права.

ПРН 6. Вміти планувати та реалізувати на практиці оригінальне самостійне дослідження, яке має наукову новизну, теоретичну і практичну цінність.

ПРН 11. Здійснювати вільне спілкування з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, здобувачами, науковою спільнотою, суспільством в цілому.

ПРН 13. Діяти в академічному середовищі, дотримуючись принципів професійної етики та академічної доброчесності.

5. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. Поняття і специфіка методу правової герменевтики.

Тема 1.1. Історія розвитку герменевтичної ідеї.

Джерело народження герменевтики (пов'язується із появою самої людини). Найголовніші історичні віхи, огляд та аналіз літератури становлення герменевтики. Герменевтика від мистецтва інтерпретації природних явищ (Античний Світ) і осягнення змісту Біблії (Середні Віки) до нинішньої епохи переосмислення сучасності. Проблема герменевтики у дослідженнях Ф. Шлейєрмахера, В. Дільтея, М. Хайдеггера, Г.-Г. Гадамера, П. Рікера, Р. Рорті.

Тема 1.2. Сутність герменевтичного методу в юридичній науці.

Роль герменевтичної ідеї в осмисленні правової реальності та у різноманітності її проявів. Обов'язковість прив'язки факту до права в правоінтерпретаційному процесі та юридичному мисленні. Герменевтичний акт у юриспруденції. Правова герменевтика як універсальний засіб інтерпретації людської діяльності у сфері юриспруденції.

Модуль 2. Прийоми та інструменти правової герменевтики в дослідницькому контексті.

Тема 2.1. Предмет та понятійний апарат правової герменевтики.

Основні поняття герменевтики: «текст», «інтерпретація». Структура центральної герменевтичної категорії - «інтерпретації». Три послідовних цикли інтерпретації: 1) розуміння, яке виступає ядром цього процесу; 2) тлумачення як узагальнююча діяльність з формування висновків першої стадії; 3) застосування у формі безпосереднього використання отриманих результатів попереднього етапу. Методологічне значення поняття «текст» в юриспруденції. Співвідношення буквального і контекстуального типів тлумачення юридичних текстів. Поняття: «контекст», «пресуппозиції». Проблема тлумачення юридичного тексту. Види тлумачення в праві. Значення інтерпретаційної діяльності в праві (принцип формалізації і його співвідношення з принципом змагальності в праві). Повідомлення і метаповідомлення. Види метаповідомлення в правовій комунікації. Типи розуміння. Розуміння в праві. Розуміння і нерозуміння. Правовий менталітет.

Тема 2.2. Юридичні тексти, їх види та інтерпретація.

Поняття інтерпретації. Повідомлення і метаповідомлення. Види метасповідомлень в правовій комунікації. Концепції значення слів і виразів (Л. Вітгенштейн – «теорія мовних ігор», Б. Рассел – «співвідношення слова і образу в свідомості»), специфіка їх використання в юридичній практиці. Види інтерпретаційної діяльності в праві. Їх класифікація (загальна структура і зміст – з точки зору правової герменевтики). Види інтерпретаційної діяльності в праві. Юридичні техніки і мова права. Юридична термінологія. Оціночні поняття. Дефінітивні норми. Прескриптивно-еталонні види тлумачення в офіційних інтерпретаційних актах, їх правовий статус та значення в розвитку права. Місце герменевтичного кола у процесі інтерпретації юридичного тексту.

Модуль 3. Галузевий дослідницький та викладацький контекст правової герменевтики.

Тема 3.1. Правова герменевтика у розрізі трудового права та права соціального забезпечення.

Трудове право як провідна соціальна галузь індустріального суспільства. Проблеми інтерпретації нормативних документів та науки трудового права в інформаційному суспільстві. Аналіз змісту Кодексу Законів про працю України – з точки зору юридичної герменевтики. Проблеми інтерпретації проєктів нових Кодексу Законів про працю України та законопроекту «Про працю». Нові обрії інтерпретації законодавства про соціального забезпечення та інтерпретації ідеї соціального захисту у текстах сучасної юридичної науки.

Тема 3.2. Правова герменевтика у розрізі кримінального права.

Інтерпретація закону про кримінальну відповідальність через каральну та гуманістичну ідею кримінального покарання. Аналіз змісту Кримінального кодексу України – з точки зору юридичної герменевтики. Інтерпретація цілі про виправлення через відбування покарання у міжнародних документах, національному законодавстві і юридичній науці.

Тема 3.3. Правова герменевтика у розрізі адміністративного права.

Інтерпретація нормативних документів, спрямованих на реформування системи державного управління. Науковий текст з адміністративного права: проблеми «передрозуміння» держави як патерналістського суб'єкта. Аналіз змісту нормативно-правових актів у сфері адміністративного права – з точки зору юридичної герменевтики.

Тема 3.4. Застосування засобів правової герменевтики при викладанні юридичних дисциплін.

Нормативний документ та науковий текст як об'єкти інтерпретації на лекційних та практичних заняттях з юридичних дисциплін першого та другого рівня вищої освіти. Способи пояснення методології інтерпретації нормативних документів та наукових текстів. Оцінка інтерпретаційної діяльності здобувачів.

6. Структура навчальної дисципліни

юридичних дисциплін											
Разом за змістовим модулем 3	14	6	8				22		4		18

7. Самостійна робота

<i>№ п/п</i>	<i>Опис завдання</i>	<i>Час для виконання (год.)</i>	<i>Критерії оцінювання</i>
1.	Проходження курсу з неформальної освіти на платформі «Вум-онлайн» Особисте і суспільне у призмі класичних текстів https://vumonline.ua/course/classical-works-influence-on-modern-society/	30	Надання сертифікату про проходження курсу неформальної освіти
2.	Проходження курсу з неформальної освіти на платформі «Прометеус» Як читати складні модерністські та постмодерністські твори https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:UZHNU+PML101+2020_T2/about	30	Надання сертифікату про проходження курсу неформальної освіти
3.	Проходження курсу з неформальної освіти на платформі «Прометеус» Медіаграмотність для освітян https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:CZ+MEDIA101+2018_T3/about (для заочного відділення)	18	Надання сертифікату про проходження курсу неформальної освіти
	<i>Разом</i>		<i>Максимальна кількість балів – 16</i>

8. Контроль навчальних досягнень

Система оцінювання навчальних досягнень здобувачів

Вид діяльності здобувача	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	5	1	1	1	1	3	3
Відвідування семінарських занять							
Відвідування практичних занять	5	3	1,5	3	1,5	4	2
Робота на семінарському занятті							
Робота на практичному занятті	25	3	8	3	8	4	9
Виконання завдань для самостійної роботи	16	1	8	1	8		
Виконання модульної роботи	9					1	9
Р		9	21,5	9	21,5	12	17

а								
з	60							
о								
м								
Максимальна кількість балів							60	

Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Тривалість проведення: 20 хвилин у межах практичного заняття у формі усної співбесіди з тематики модуля.

Максимальна кількість балів: 9 балів.

Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Іспит

Форма проведення: усна.

Тривалість проведення: 2 години.

Максимальна кількість балів: 40 балів.

Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання є досягнення ним мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання навчальної дисципліни.

Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю

Епістемологічні моделі наукового знання.

Принципи конвенціоналізму в науці та праві.

Мова права (методологічні принципи аналізу).

Проблеми тлумачення юридичного тексту.

Порівняльне правознавство (питання методології).

Юридичне мислення.

Гносеологічні аспекти методології правознавства.

Герменевтичний підхід до права.

Мовні моделі в праві і юридичній науці.

Принцип відповідності в юридичному дослідженні.

Структура предмету наукового дослідження права.

Дослідницькі програми в юриспруденції.

Методологія юридичного дослідження.

Предмет юридичної герменевтики, її витоки та еволюція.

Розуміння герменевтики у дослідженнях античних авторів (Аристотель, Ориген, Августин Аврелій).

Особливості герменевтичного методу у дослідженнях Гуго Гроція.

Особливості герменевтичного методу у дослідженнях Фрідріха Карла фон Савінї.

Особливості герменевтичного методу у дослідженнях Фрідріха Шлейєрмахера.

Особливості герменевтичного методу у дослідженнях М.А. Гредескула.

Особливості герменевтичного методу у дослідженнях Ганс-Георга Гадамера.

Особливості герменевтичного методу у дослідженнях Еміліо Бетті.

Особливості герменевтичного методу у дослідженнях Є.В. Васьковського.

Особливості герменевтичного методу у дослідженнях П. Рікера.

Основний зміст правової герменевтики А. Кауфмана.

Поняття «текст», два підходи до трактування цього поняття.

Поняття «інтерпретація». Роль інтерпретацій в наукових юридичних дослідженнях.

Співвідношення буквального і контекстуального тлумачення в інтерпретації юридичних наукових текстів.

Значення і сенс понять, їх співвідношення в юридичному мисленні.

Аспекти значення понять: «символічний», «парадигмальний», «синтагматичний», значення

цих аспектів в юридичній науці.

Концепції значення слів і виразів (Л. Вітгенштейн – «теорія мовних ігор», Б. Рассел – «співвідношення слова і образу в свідомості»), специфіка їх використання в юридичній практиці.

Поняття: «пропозиційна функція», «умовно пропозиційна змінна». Специфіка їх використання в юридичній практиці та юридичній науці.

Поняття: «контекст», «пресуппозиції».

Повідомлення і метаповідомлення. Види метаповідомлень.

Герменевтики коло в тлумаченні нормативно-правових актів і юридичних наукових текстів.

Види інтерпретаційної діяльності в праві. Її класифікація (загальна структура і зміст - з точки зору юридичної герменевтики).

Аналіз змісту Кодексу Законів про працю України – з точки зору юридичної герменевтики.

Аналіз змісту Кримінального кодексу України – з точки зору юридичної герменевтики.

Аналіз змісту нормативно-правових актів у сфері адміністративного права – з точки зору юридичної герменевтики.

Застосування засобів правової герменевтики при викладанні юридичних дисциплін.

Шкала відповідності оцінок

Шкала оцінювання здобувачів за системою ECTS

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82 – 89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	74 – 81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69 – 73 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60 – 68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень балів знань (умінь)
FX	35 – 59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перекладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1 – 34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

9. Методичне забезпечення

Програма курсу «Правова герменевтика»

Силабус курсу «Правова герменевтика»

Інформаційні матеріали з курсу на платформі Moodle

10. Література

1. Новіков Д.О. Місце правової герменевтики в методології юридичних досліджень та юридичній аргументації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. Вип. 7. С. 15-17. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2021/4.pdf
2. Новіков Д.О., Жукова А.І. Правова герменевтика у методології досліджень та юридичній аргументації науки трудового права та права соціального забезпечення. *Нове українське право*. 2021. № 4. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/94>
3. Новіков Д.О., Жукова А.І. Юридична аргументація та правова герменевтика: навч. посібник. Х.: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2020. 161 с.
4. Новіков Д.О. Використання герменевтики для уникнення «передрозуміння» при дослідженні сучасних трудо-правових явищ. *Всеукраїнська науково-практична конференція «Аграрне, земельне, екологічне, трудове право та право соціального забезпечення: здобутки та перспективи розвитку в Україні» (12 березня 2021 року)*. Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2021. С. 426-428.
5. Брижко В.М. Філософія права: герменевтика в сфері інформаційного права. *Правова інформатика*. 2014. № 1. С. 18-22.
6. Власов Ю. Проблеми тлумачення норм права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2000. 17 с.
7. Гетьман І.В. Герменевтичний підхід до праворозуміння: витоки, зміст, практичне значення. *Проблеми законності*. 2008. Вип. 97. С. 12-19.
8. Дружиніна-Сендецька Т.В. Тлумачення у праві: особливості герменевтичного підходу: автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Х., 2015. 16 с.
9. Зірк-Садовські М. Завдання герменевтичної філософії права. *Філософія права і загальна теорія права*. 2012. № 2. С. 102-114.
10. Карвацька С.Б. Формування герменевтичної інтерпретації: історико-правові та лінгвістичні питання. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр.* 2009. Вип. 50. С. 66-72.
11. Костюк О. Теоретико-правові засади нормативного тлумачення : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01; Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького. Івано-Франківськ, 2017. 221 с.
12. Косцова І. Герменевтичний метод тлумачення норм права: історична та юридична дивергенція. URL: http://science2016.lp.edu.ua/sites/default/files/Full_text_of_%20papers/vnulpum_2015_827_27.pdf
13. Матвеева Л. Юридична природа та місце офіційних інтерпретаційних актів у правовій системі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01; Національний університет внутрішніх справ. Х., 2005. 20 с.
14. Михайлович Д. Офіційне тлумачення закону : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01; Національний університет внутрішніх справ. Х., 2003. 17 с.
15. Міхайліна Т.В. Акцентуалізація правосвідомості у площині правової герменевтики. *Право і суспільство*. 2017. № 6. С. 35-40.
16. Москаленко Я.Л. Герменевтика та праворозуміння (до питання про підходи до вивчення проблеми). *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2014. Вип. 65. С. 45-51.
17. Нетреб'як О. Сутність та значення правової герменевтики. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. 189-192.
18. Сатохіна Н. Правова герменевтика між універсалізмом і контекстуалізмом. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 1. С. 169-179.
19. Стовба О. В. Що зветься герменевтикою права? Сенс і засади правової герменевтики. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 50. С. 102-108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2009_50_18
20. Чулінда Л. Юридико-лінгвістичне тлумачення текстів нормативно-правових актів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01; Національна академія внутрішніх справ України. К., 2003. 21 с.
21. Шелестов К.О. Праворозуміння та герменевтика. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 50. С. 108-114.
22. Jorgensen S. Lawyers and Hermeneutics. *Scandinavian Studies in Law*. 2000. № 40. P. 181-188.
23. Mootz F.-J. III. Law, Hermeneutics and Rhetoric. Burlington : Ashgate, 2010. 470 p.
24. Tontti J. Right and Prejudice: Prolegomena to a Hermeneutical Philosophy of Law. Burlington: Ashgate, 2004. 204 p.

Додаткові ресурси

1. URL: <https://vumonline.ua/course/classical-works-influence-on-modern-society/>
2. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:UZHNU+PML101+2020_T2/about
3. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:CZ+MEDIA101+2018_T3/about